

njima, i drveni tornjić povrh pročelja. Dvije gotičke konzole kraj pjevališta upućuju na to da je crkva prije tur. razaranja bila presvođena (obnovljena 1897). Barokna slika ima natpis »B. V. Marie Blumensis«.

LIT.: V. Radauš, SSS, str. 159–165. — D. Vukičević-Samaržija, Sakralna gotička arhitektura u Slavoniji, Zagreb 1986. A. Ht.

LIPOVAC, Vasko, kipar i slikar (Kotor, 14. VI. 1931). Završio Akademiju u Zagrebu 1955. Bio je suradnik Majstorske radionice K. Hegeđušića 1955–59. Živi i radi u Splitu od 1964. Slika s minimumom naracije nostalgican repertoar: uvele nevjeste, opatice, otmjene brkate pomorce, vite-zove i jedrenjake rodne Boke kotorske. Dječjom ikonografijom depersonaliziranih likova stvara galeriju simbola s poetičnim i ironičnim nabojem. Pejzaž svodi na jasni volumen brda, otoka ili oblaka žestokim netoniranim bojama.

Poslije kraćega razdoblja geometrijske apstrakcije prihvaća reducirani figurativni izraz. Jasnim i jednostavnim volumenima kugle, valjka i čunja, obojenim u intenzivnu gamu živih boja, gradi svijet igre i mašte (*Pohvala pticama*, 1969). U tzv. objektnim skulpturama koristi se zaustavljenim pokretom i smišljenim svjetlosnim refleksima na metalu (*Igre*, 1976–78). Oko 1983. tradicionalnim likovnim govorom baštine (iskustva bizantske simbolike, sklonosti prema romaničkim i gotičkim reljefima) nastaje nekoliko ciklusa: *Marul*, *Homo ludens*, *Shakespeare*, *Homage Blažu Jurjevu*. Skulpture dostojanstvene jednostavnosti u raznovrsnim materijalima (olovo, srebro, drvo, lim, pleksiglas) imaju oslonac u bogatoj dalmatinskoj tradiciji. Kamen kao materijal uvodi 1992. na skulpturama sjedećega i stojećega Sv. Vlaha. Na radovima nastalim u posljednje vrijeme emancipira lik koji iskače iz dvodimenzionalne slike — radi skulpturu sputanu okvirom (*Adam i Eva*, *Picigin*, 1994). Crtež mu je čist i jezgrovit. Bavi se grafikom. Likovno opremio turističke objekte (hotel »Argentina« u Dubrovniku, 1969; »Berulija« u Brelima, 1970; »Marco Polo« u Korčuli, »Hotel Marjan« u Splitu, 1971; hotelski kompleks Babin kuk u Dubrovniku, 1976). Izveo velike reljefe u Centru za kulturu u Kotoru 1983; slike iz povijesti Kotora, Pomorski muzej, Kotor 1985; brončane vratnice crkve Bl. Ozane, Kotor 1989. — Samostalno izlagao u Splitu, Zagrebu, Ljubljani, Beogradu, Titogradu, Cetinju, Dubrovniku, Kotoru, Zadru, Kopru, Rimu, Bariju, Firenci, San Marinu i Yorku.

LIT.: V. Gotovac, Vasko Lipovac (katalog), Dubrovnik 1966. — V. Bužančić, Vasko Lipovac (katalog), Zagreb 1970. — J. Rošin, Lipovac (katalog), Split 1974. — M. Solman, Vasko Lipovac (katalog), Zagreb 1976. — G. Quien, Vasko Lipovac (katalog), Zagreb 1978. — A. Karaman, Vasko Lipovac (katalog), Dubrovnik 1984. — T. Maroević, Vasko Lipovac (katalog), Zagreb 1986. — I. Šimat Banov, Vasko Lipovac (katalog), Split 1987/88. — B. Šbutege, Vasko Lipovac (katalog), Perast 1990. — K. Prijatelj, Vasko Lipovac (katalog), Split 1992. — Z. Gall, Vasko Lipovac (katalog), Zagreb 1994. K. Ma.

LIPOVEC, ruševine burga ispod Oštrea u Samoborskoj gorji. Malena je opsega i nepravilna tlocrta. Podignuo ga je 1251. Ivan, sin Jaroslava Okičkoga pa je tlocrtom i sličan Okiću. God. 1349. gospodar mu je Nikola Seč, u XV. st. Martin Frankopan, u XVI. st. porodica Erdődy.

LIT.: S. Gvozdanović, Lipovac, Bulletin JAZU, 1974, 1–3.

LISIČAR, Petar, povjesničar (Blato na Korčuli, 14. II. 1908 — Split, 5. IX. 1987). Profesor antičke povijesti na Filozofskome fakultetu u Skoplju i Zadru. Proučava antičke spomenike i arheološku problematiku Dalmacije i Makedonije. Objavljivao radove u stručnim časopisima i publikacijama »VjAHD«, »Starinar«, »Živa antika«, »Radovi. Filozofski fakultet — Zadar«.

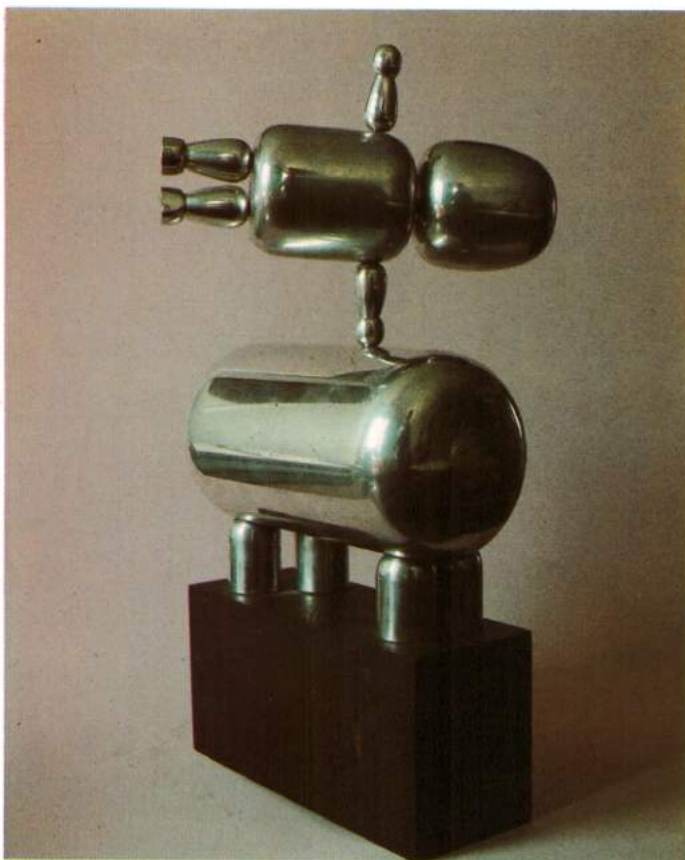
BIBL.: Crna Korkira i kolonije antičkih Grka na Jadranu, Skopje 1951; Egipat u starom vijeku, Skopje 1956; Istorija na antičkite Grci (Historija antičkih Grka), Skopje 1961. i Zagreb 1964; Pregled historije istočnih naroda, Zagreb 1966; Bilješke o grčkim natpisima iz Dalmacije, Zadar 1966; Grci i Rimljani, Zagreb 1971. I. Pet.

LISIČAR, Vicko, povjesničar (Stari Grad na Hvaru, 12. XII. 1879 — Dubrovnik, 23. III. 1938). Proučavao povijest i umjetnost dubrovačkoga kraja.

BIBL.: Lopud, historički i savremeni prikaz, Dubrovnik 1931; Koločep nekoć i sada, Dubrovnik 1932; Tri dubrovačka otočića, Dubrovnik 1935; Dvije oltarne pale, List dubrovačke biskupije, 1935, 4–5; Proslava sv. Vlaha u srednjem vijeku, Narodna svijest, 31. I. 1936.

LIŠANI, selo nedaleko od Benkovca; na njegovu je području pronađena ostava oružja iz željeznoga doba i nekoliko starohrv. grobova s nešto nakita.

LITURGIJSKE KNJIGE, službene zbirke tekstova koji se čitaju prigodom pojedinih obreda ili čina u kršć. liturgiji. Do XIII, ponegdje i do

V. LIPOVAC, *Vježbači*

XV. st., a na Istoku i do danas, bile su razvrstane prema liturgijskim osobama koje se njima služe. Redovito su bile bogato iluminirane inicijalima, vinjetama i figurativnim ilustracijama sadržaja pojedinih važnijih blagdana. — *Sakramentar* je namijenjen svećeniku, a sadržava bitne dijelove mise i sakramenata. *Evangelistar*, namijenjen đakonu, sadrži odlomke evanđelja za pojedine dane. *Epistolar* (apostol), namijenjen subdakonu (ili lektoru), sadržava odlomke apostolskih poslanica za pojedine dane. *Lekcionar*, namijenjen lektoru, sadržava odlomke iz Staroga zavjeta. *Gradual*, *antifonar* i *versikular*, namijenjeni scholi cantorum ili koru, uvezani zajedno ili odvojeni, obuhvaćaju manje pjevane dijelove mise i brevijara (antifone, responzorije i verse). *Psaltir* je namijenjen koru, a sadržava 150 psalama raspoređenih za pjevanje u pojedine dane u tjednu. *Kirijal* i *himnar* namijenjeni su koru, a sadržavaju stalne pjevane dijelove mise i himne brevijara. — Od XV. st. u cijeloj su Zapadnoj crkvi liturgijske knjige reformirane i ujedinjene u nekoliko svezaka: *misal* sa svim tekstovima za misu, *brevijar* sa svim tekstovima za moljenje časova, *ritual* s tekstovima za sakramente i blagoslove, *pontifikal* s tekstovima za obrede koje služi biskup, *martirologij* s kratkim životopisima svetaca, te još nekoliko manjih specijaliziranih knjiga.

A. Bad.

LITURGIJSKI PREDMETI, manji predmeti koji se, uz knjigu i ruho, upotrebljavaju pri služenju liturgije, javnih pobožnosti i svečanosti. To je u prvome redu posuđe (*vasa sacra*), ali i drugi veći ili manji pribor; uz praktičnu svrhu imaju, osobito u Istočnoj crkvi, i simbolično značenje. Izrađeni su obično iz plemenitih materijala (zlatu, srebru, emajlu, bjelokosti), ovisno o bogatstvu crkve i stilskome razdoblju, ukrašeni reljefom ili gravurom. — *Kalež* (čšaša) i *patena* (plitica) služe za prinošenje i posvećenje vina i kruha na misi. Uz njih se rabe tekstilni predmeti *korporal*, *rupčić*, *pala*, *bursa* i *velum*, na koje se stavljaju odn. kojima se pokrivaju kalež i patena. *Ciborij*, posuda s poklopcem (*piksida*) služi za čuvanje euharistije u tabernakulu. *Ampulice* su posudice za vino i vodu. *Monstranca* (*ostenzorij*, *pokaznica*) je prozirna spremnica za svečano izlaganje hostije. *Škropionica* je posuda za blagoslovljenu vodu a *škropilo* (*aspergil*) za škropljenje blagoslovljenom vodom. *Kadionica* (*turibul*) služi za kađenje a *ladica* (*navikula*) za držanje tamjana. *Krizmarij* su tri metalne posudice za sveta ulja. U *moćnicima* (*relikvijari*) se čuvaju i izlažu na štovanje moći svetaca. *Križevi* su raznih veličina, oblika i namjena: oltarni, procesijski, pacifikal, pektoral, koji su redovito od kovine, te veći drveni križevi koji vise na zidu. U

MONSTRANCA, XIV. st.
Zagreb, riznica katedrale

MISNICA, XV. st. Zagreb, riznica katedrale

PASTORAL, *lijevo*: biskupa Luke
Baratina iz XV. st., *desno*: biskupa
Osvalda Thuza s kraja XV. st.
Zagreb, riznica katedrale

DALMATIKA,
XVII. st.
Zagreb, riznica
katedrale

kandilima stoje uljanice a na *svijećnjacima* voštanice. *Zvona, zvonca* i *škrebetaljke* služe za sazivanje ili upozoravanje vjernika.

A. Bad.

LITURGIJSKO RUHO, odjeća i oprema svojstvena pojedinim svetim redovima, odn. službama ili činima, koju pripadnici klera odijevaju pri obavljanju liturgijskih čina. To je ruho uvijek od plemenitih tkanina, urešeno vezom, brokatom, zlatnim vezom, a ponekad i likovnim prikazima i kristalnim zrcima. — Niži kler nosi preko crnoga talara bijelu *roketu*. Subdakon nosi *alar*, *amikt*, *albu*, *manipul* i *tunicelu*. Đakon nosi *amikt*, *albu*, *manipul*, *štolu* preko jednoga ramena te *dalmatiku* a svećenik *amikt*, *albu*, *manipul*, *štolu*, *kazulu* i na glavi *biret*. Biskup nosi sve što i svećenik, s time što ispod kazule nosi tanke *tunicele* i *dalmatiku*, na glavi *mitru* i u ruci *štap* (*pastoral*), te posebne *rukavice*, *sandale* i *gremijal*. Nadbiskup preko biskupskoga ruha nosi *palij*, a papa umjesto mitre *tijaru*, a umjesto palija *fanon*. U pojedinim zgodama svećenik i viši pripadnici hijerarhije nose još *velum*, *plašt* (*pluvijal*), *cappu magnu*, *mozzettu*, *pektoral* te još neke dijelove odjeće. Donji dijelovi odjeće (*amikt* i *alba*) uvijek su bijele boje, dok se boja ostalih dijelova mijenja ovisno o liturgijskim vremenima i blagdanima. Liturgijske boje su: bijela (radost), crvena (mučeništvo), ljubičasta (pokora), zelena (nada), crna (žalost), te zlatna (izuzetna radost, svečanost) i ružičasta (ublažena pokora).

A. Bad.

LIVNO, gradić u Z Bosni. Na okolnim uzvisinama nalaze se gradine — utvrđena naselja ilir. Dalmata, od kojih su neke korištene i u rim. doba (kasteli). U rim. doba na Livanjskom je polju vjerojatno bilo veće naselje (*Pelva*). — U X. st. župa *Hlivno*, koju Porfirogenet naziva imenom *Hlebiana* a spominje se u izvorima 892, 1045, i 1078, pripada hrvatskoj državi. Potkraj XIII. i poč. XIV. st. u vlasti je Šubića, a u XV. st. u posjedu Kosača. God. 1469. L. zauzimaju Turci koji se i utvrđuju; od grada s pet kula ostali su samo ostaci. U Rapovinama otkriveni su ostaci starohrv. pletera, a u Grborezima ranohrv. groblje iz XII—XIII. st.

LIT.: V. Klaić, Grada za Topografiju i historiju hlivnjske župe i grada Hlivna, VJHAD, 1928. — H. Kreševljaković, Stari bosanski gradovi, Naše starine (Sarajevo), 1953. — M. Vego, Naselje bosanske srednjovjekovne države, Sarajevo 1957, str. 45—46. — Š. Beslagić, R. Grborezi, Sarajevo 1964.

LIŽNJAN, selo J od Pule. U njemu je pronađena pregradna ploča od vapnenca s pleternim ukrasom iz druge pol. X. st. U zaljevu Kuje otkriveni su kapitel od vapnenca iz sredine V. st., ranokršč. lampica s ljudskom figurom (Krist-Dobri pastir), opeke s radioničkim žigovima te tragovi zidova ant. građevine koja je najvjerojatnije pripadala nekoj ladanjskoj vili.

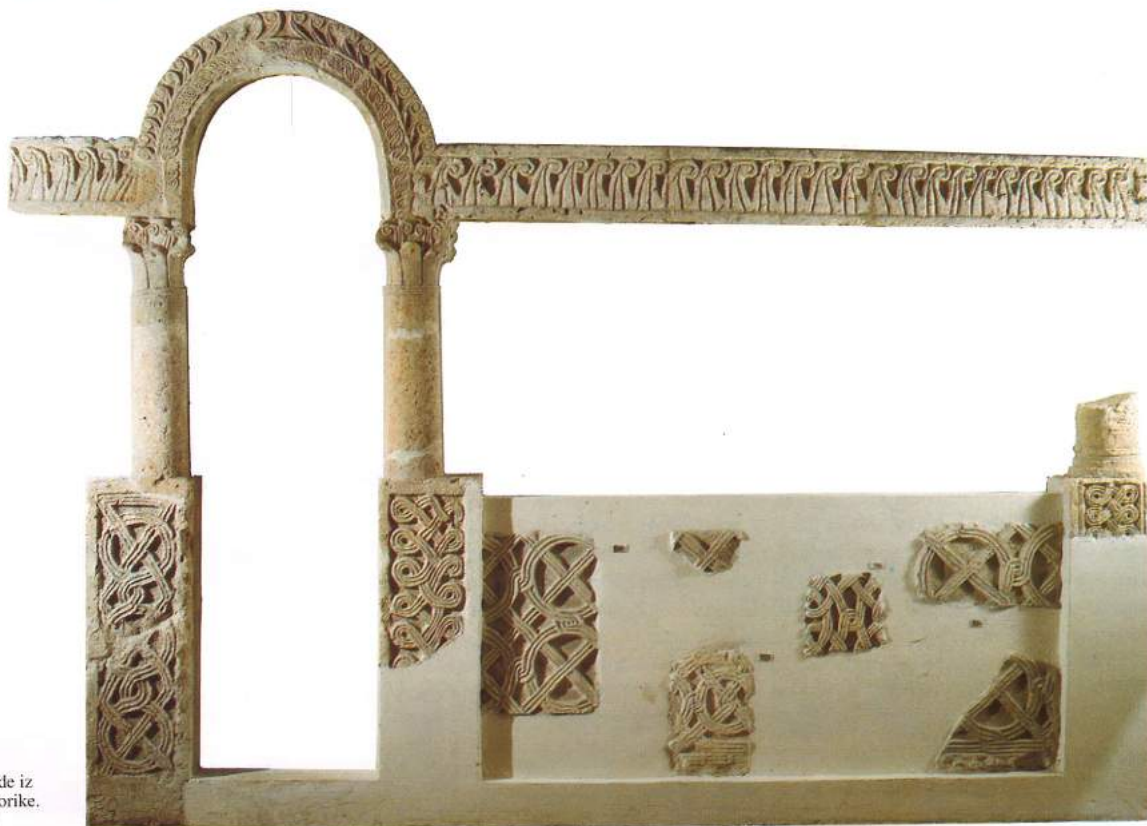
LOBOR, dvorac Keglevića

LIT.: B. Marušić, Novi spomenici ranosrednjovjekovne skulpture u Istri i na Kvarnerskim otocima, Bulletin JAZU, 1956, 8, str. 10. — Š. Mlakar, Neki novi antikni nalazi u Istri, Jadranski zbornik, Rijeka—Pula 1957.

Ma. Š.

LOBOR, selo SZ od Zlatara u Hrvatskom zagorju. Burg *Pusti Lobor* (ruševine), malena opsega i nepravilna tlocrta, smješten je u vrh strma brda. Spominje se kao castrum već 1259. Među brojnim vlasnicima bili su grofovi Celjski, J. Vitovec, a od 1525. Keglevići.

U XVII. st. napuštaju Keglevići teško pristupačan burg i podižu u ravni veliki dvorac koji je etapno građen XVII—XIX. st. Tlocrt je četverokutan, krila nejednake visine zatvaraju unutarnje dvorište s arkadama; u njegovu je sklopu dvorska kapela. Pročelno dvokatno krilo s balkonom na četiri para stupova dobiva završni oblik u XVIII. st. U glavnoj je dvorani očuvana stropna slika mitološkoga sadržaja. — U selu je kasnobarokna župna crkva Sv. Ane (1807—30), čiji glavni oltar ima klasicističkih elemenata. Među zlatarskim se predmetima ističu: kalež (1762), kadionica (1726), monstranca kasnogotičkih oblika, ciborij (1690). — Na brdu iznad

LOBORIKA, rekonstrukcija predromaničke oltarne pregrade iz crkve Sv. Flora u okolici Lobarike. Pula, Arheološki muzej Istre